

Мартинчук О. В., доцент кафедри педагогіки Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, кандидат педагогічних наук, Україна

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ ЯК СКЛАДОВОЇ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО РОБОТИ В ІНКЛЮЗИВНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті висвітлюється проблема формування толерантного ставлення у педагогів дошкільної і початкової освіти до дітей з особливими потребами як один із аспектів здійснення ефективної підготовки студентів до професійно-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти; зокрема представлена методика проведення інтерактивного обговорення на тему «Толерантність як основа філософії інклюзії».

Ключові слова: толерантність, толерантна самосвідомість педагогів (особистісна і професійна), діти з особливими освітніми потребами, інклюзивна освіта, інтерактивне обговорення.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства особливо складним є формування емоційно-ціннісного ставлення студентства до інклюзивної освіти, враховуючи особливості сучасних студентів. Дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців підкреслюють сутнісну переструктуризацію ціннісних пріоритетів студентства, де домінують матеріальні цінності, успіх, влада, кар'єра, благополуччя. Для значної частини сучасної молоді характерними є рафінований інфантилізм, індивідуалізм. Низька мотивація, необґрунтованість і випадковість вибору університету, небажання пов'язувати своє майбутнє з педагогічною професією — це ті реалії, які не можна не враховувати при взаємодії зі студентами.

Зважаючи на вищеозначене, під час організації і проведення освітнього процесу у вищому навчальному закладі слід особливу увагу приділяти вибору технологій, які дозволяють найпродуктивніше здійснювати становлення професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. Використання ігрових, проблемних інтерактивних технологій орієнтовано, насамперед, на формування у студентів ціннісного ставлення до інклюзивної освіти, на включення дитини з особливими освітніми потребами в систему професійних цінностей майбутніх педагогів дошкільної освіти.

У зв'язку з цим одним із головних завдань вивчення навчальних дисциплін «Основи корекційної педагогіки», «Основи логопедії та дефектології», «Основи інклюзивної освіти» студентами напряму підготовки «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта» денної і заочної форм на-

вчання є формування у них педагогічної толерантності, тобто здатності зрозуміти і прийняти дитину такою, якою вона є, незважаючи на те, що ця дитина іноді є носієм інших цінностей, логіки мислення і форм поведінки. Крім того, на нашу думку, педагогічна толерантність стосовно дітей з особливостями психофізичного розвитку передбачає, насамперед, наявність міцних переконань у педагогів дошкільної освіти щодо необхідності надання активної допомоги цим дітям в освітньому процесі [2].

Аналіз наукових досліджень. Теоретико-методичні основи проблеми підготовки педагогів дошкільної та початкової освіти для забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому просторі розкрито в наукових дослідженнях В. Бондаря, В. Засенка, А. Колупаєвої, С. Миронової, Н. Назарової, В. Синьова, Н. Шматко та ін. Зокрема, в них звертається увага на необхідність формування у педагогів масової освіти толерантності стосовно дітей з особливостями психофізичного розвитку, оскільки тільки толерантні вихователі й вчителі здатні створити умови для розвитку толерантності через виховання з любов'ю, добротою і милосердям, у дусі миру та поваги до прав дитини.

Однак, не зважаючи на зростаючий науковий інтерес до цієї проблеми, слід зазначити, що цілеспрямованих досліджень, проведених в Україні, з проблеми формування у майбутніх вихователів толерантного ставлення до дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітньому просторі практично не існує.

Метою статті є аналіз проблеми формування толерантного ставлення у майбутніх педагогів дошкільної і початкової освіти до дітей з особливостями психофізичного розвитку як необхідної складової їхньої професійно-педагогічної підготовки до роботи в інклюзивних дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах, представлення методики проведення інтерактивного обговорення зі студентами з проблеми «Філософія як основа інклюзії».

Виклад основного матеріалу. Проблема толерантності набуває особливого значення у зв'язку з розвитком у нас в країні інклюзивної освіти, в рамках якої відбувається включення дітей з особливими освітніми потребами в загальноосвітнє середовище і адаптація в ньому.

Відтак, одним із основних завдань, що забезпечуватиме толерантні стосунки в інклюзивному закладі, є розробка сучасних підходів до розвитку толерантної самосвідомості (особистісної і професійної) у майбутніх педагогів [1; 3]. Провідні фахівці з дошкільної і початкової освіти (Г. Беленька, А. Богуш, М. Вашуленко, Н. Кудикіна, М. Машовець, В. Науменко, М. Осколова, Т. Поніманська та ін.) підкреслюють важ-

ливість професійної підготовки вихователів і вчителів початкових класів, діяльність яких відбувається на початкових сходинах освітнього простору. Залучення дитини до цінностей багатогранного досвіду людства, проблеми її власної самореалізації в процесі оволодіння духовним надбанням людства, потребує від педагога високого професіоналізму, а отже, підвищення якості фахової підготовки.

Відомо, що в діяльності педагога важливу роль відіграє емоційно-ціннісна сфера, тобто вмотивованість, ціннісне ставлення до педагогічної діяльності (Л. Виготський, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн та ін.). Аналіз психолого-педагогічної літератури з досліджуваної проблеми дає можливість дійти висновку, що підготовка майбутнього педагога, готового до впровадження інклюзивної освіти дітей з особливими освітніми потребами, має спиратися на розвиток студента у двох основних напрямках: когнітивному та емоційно-ціннісному. Ці два компоненти тісно переплетені і без їхнього комплексного розвитку підготовку педагога до впровадження інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами не можна вважати вдалою.

Результати дослідження з вивчення стану готовності студентів пряму підготовки «Дошкільна освіта» заочної форми навчання до впровадження спільного навчання дітей з особливими освітніми потребами з їхніми здоровими однолітками, проведеного у 2010/2011 навчальних роках, засвідчили, що вихователі загальноосвітніх груп, за наявності високого рівня теоретичних знань про інтегровану (інклюзивну) освіту, мотиваційно не є готовими до спільного навчання дітей з порушеннями розвитку з їхніми здоровими однолітками. Теоретично вони підтримують ідею спільного перебування здорових дітей з такими, що мають порушення психофізичного розвитку, але безпосередньо займатись вихованням такої дитини у своїй групі не готові (можливо, і не хочуть). Вихователі прагнуть якнайдовше уникати цього, оскільки це є дуже великою відповідальністю, яку вони не бажають брати на себе. Лише 22 % опитаних від загальної кількості респондентів показали високий рівень мотиваційної спрямованості до інклюзивної освіти. Майже чверть студентів (24 %) виявили середній рівень. І, на жаль, понад половина студентів (які фактично є педагогами дошкільних навчальних закладів), а саме 54 % — низький рівень вмотивованості і бажання працювати в інклюзивних дошкільних навчальних закладах (у своїх відповідях вони зазначили, що працюватимуть з особливими дітьми, якщо їх до цього змусить керівництво закладу).

Зважаючи на результати дослідження, значну увагу під час вивчення навчальної дисципліни «Основи корекційної педагогіки» ми зосередили на обговоренні філософських основ інклюзії, зокрема на проблемі

формування толерантності в суспільстві як необхідної складової впровадження інклюзивної освіти.

Ефективною формою залучення студентів до роздумів над цією проблемою, а також іншими проблемами підвищення якості освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку та механізмами забезпечення освітнього простору адекватного психофізичним можливостям цих дітей є інтерактивні обговорення.

Активне навчання неможливе без активного залучення до процесу навчання самих учасників. Тому важливим є використання в освітньому просторі вищого навчального закладу різних способів обговорення з метою отримання зворотного зв'язку від учасників, активізації їхньої розумової діяльності, підвищення інтересу до навчання, розвитку самостійності. Деякі способи проведення обговорення особливо ефективні в умовах обмеженого часу та необхідності негайного залучення учасників. Наприклад, ефективним і цікавим є метод обговорення в підгрупах з наступним запрошенням представника з кожної підгрупи до виступу перед усією групою.

Наводимо приклад інтерактивного обговорення, яке проводилось із студентами напряму підготовки «Дошкільна освіта» ОКР «бакалавр» денної і заочної форм навчання під час вивчення курсу «Основи корекційної педагогіки».

Інтерактивне обговорення «Толерантність як основа філософії інклюзії»; епіграф: «Толерантність співзвучна найкращим струнам людської душі».

Мета проведення тренінгу:

- підвищення рівня поінформованості майбутніх студентів з проблемами філософії інклюзивної освіти;
- усвідомлення теоретичних позицій та практичного значення знань;
- обговорення найбільш актуальних питань щодо інклюзивної освіти дітей з особливостями психофізичного розвитку, визначення шляхів вирішення проблем.

Завдання: представити колективну думку як результат обговорення проблеми формування толерантного суспільства в контексті інклюзивної освіти.

Питання для обговорення:

1. Як Ви розумієте поняття «толерантність» у контексті інклюзивної освіти?
2. Інклюзивне навчання — крок до толерантного суспільства («Навчаючись разом, діти вчаться жити разом»).
3. Визначте місце формування толерантності в процесі підготовки майбутніх педагогів дошкільної і початкової освіти.

4. Що, на Вашу думку, означає поняття «толерантна особистісна і професійна самосвідомість педагогів»?

5. Запропонуйте перші три кроки виховання толерантності у дітей.

Інтерактивне обговорення на вищезазначену тему засвідчило підсилення уваги та інтересу студентів до проблеми формування толерантності суспільства в цілому, і педагогів зокрема; окреслило існуючі протиріччя цього процесу, спонукало молодь до пошуку шляхів вирішення цієї складної проблеми.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підготовка студентів до професійно-педагогічної діяльності в умовах інклюзивної освіти є складним, тривалим, багатоетапним процесом. Цілеспрямована модернізація змісту вивчення нормативних дисциплін і дисциплін за вибором, вибір найбільш адекватних педагогічних технологій безумовно сприятиме позитивній динаміці в становленні професійної компетентності студентів.

ДЖЕРЕЛА

1. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи: [монографія] / Алла Анатоліївна Колупаєва — К. : «Саміт-Книга», 2009. — 272 с.: іл. — (Серія «Інклюзивна освіта»).
2. Мартинчук О. В. Основи корекційної педагогіки: навч.-метод. посібник [для студентів напрямку підготовки «Дошкільна освіта»] / Олена Валеріївна Мартинчук. — [2-е вид.] — К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2011. — 288 с.
3. Перевалова Н. Е. Формирование толерантного отношения к детям с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования [Електронний ресурс] / Наталья Евгеньевна Перевалова. — Режим доступу : <http://festival.1september.ru>

В статье раскрывается проблема формирования толерантного отношения к детям с особенными образовательными потребностями у педагогов дошкольного и начального образования как один из аспектов осуществления эффективной подготовки студентов к профессионально-педагогической деятельности в условиях инклюзивного образования, в частности представлена методика проведения интерактивного обсуждения на тему «Толерантность как основа философии инклюзии».

Ключевые слова: толерантность, толерантное самосознание педагогов (личностное и профессиональное), дети с особенными образовательными потребностями, инклюзивное образование, интерактивное обсуждение.

The article highlights the problem of tolerance in pre-school teachers and primary education to children with special needs as one aspect of effective preparation

of students for vocational and educational activities in inclusive education, in particular the technique of interactive discussion on «Tolerance as a basis for the philosophy of inclusion».

Key words: *tolerance, tolerant consciousness teachers (personal and professional), children with special educational needs, inclusive education, interactive discussion.*

Москаленко А. М., доцент кафедри педагогіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат педагогічних наук, Україна

ПІДГОТОВКА УПРАВЛІНЦІВ НАВЧАЛЬНИМИ ЗАКЛАДАМИ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТУ: ЯКІСНИЙ ВИМІР

У статті обґрунтовано необхідність вдосконалення підготовки майбутніх управлінців навчальними закладами в умовах університету, презентується досвід підготовки магістрів з управління навчальними закладами в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

Ключові слова: *управління, підготовка управлінців навчальними закладами.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі трансформації системи вищої освіти актуалізується проблема всебічного та глибокого дослідження існуючої системи цілісного формування конкурентоспроможних управлінців навчальними закладами, розробки перспективних моделей їхньої спеціальної професійної підготовки в умовах університету та цілісного й ціннісного розвитку у практичній діяльності.

Можна констатувати, що українська педагогічна наука і практика вже мають вагомі напрацювання щодо вдосконалення системи неперервної освіти управлінських кадрів для освітніх установ. Свідченням зазначеного є, зокрема, наукові розвідки В. Бондаря, Г. Єльнікової, Б. Кобзаря, В. Маслова, В. Пикельної та досвід окремих вищих навчальних закладів, які впродовж певного періоду здійснюють підготовку фахівців за спеціальністю «Управління навчальним закладом» (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київський університет імені Бориса Грінченка, Славистичний університет, Українська інженерно-педагогічна академія, Національний технічний університет України «КПІ», Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського, Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, Дніпропетровський національний універ-